

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского  
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 266-273.

**УДК: 347.956.6**

## **ПОРУШЕННЯ НОРМ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ЯК ПІДСТАВА СКАСУВАННЯ РІШЕННЯ СУДУ**

***Колотілова І. О.***

***Київський національний університет ім. Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна***

У статті досліджуються підстави скасування судових рішень в апеляційному порядку у зв'язку з порушенням норм процесуального права. Проводиться аналіз порушень норм процесуального права та їх класифікація. Розглядаються проблемні питання впливу порушень норм процесуального закону на законність судових рішень в цивільному процесі України, причини скасування та залишення судових рішень без змін при наявності порушень норм процесуального права.

**Ключові слова:** безумовні підстави скасування судових рішень; умовні підстави скасування судових рішень; формальні порушення процесуальних норм.

**Вступ.** Завданням цивільного судочинства є розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Для його реалізації правозастосовчий акт суду – судові рішення, повинно бути законним та обґрунтованим. Саме ці дві вимоги є фундаментальними і характеризують його правосудність в цілому.

**Аналіз досліджень.** Вимога законності характеризує якість судового рішення, тому й стала предметом дослідження багатьох вчених, зокрема: М.Г. Авдюкова, О.Т. Боннера, О.А. Борисової, К.В. Гусарова, С.К. Загайнової, М.Б. Зейдера, Л.Ф. Лесницької, А.О. Мельникова, Л.О. Пахомової, Є.Г. Пушкаря, І.В. Решетнікової, Т.В. Сахнової, В.І. Тертишнікова, Ю.А. Тимофєєва, М.І. Ткачова, М.К. Треушнікова, О.М. Шиманович, В.М. Щеглова та інших. Але не зважаючи на чисельність досліджень, проблема залишається актуальною і має деякі дискусійні питання.

**Формулювання цілей дослідження.** Визначення, дане в ч. 2 ст. 213 ЦПК України, відповідно до якого «законним є рішення, яким суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства, вирішив справу згідно з законом», є досить широким. Тому, на нашу думку, вимогу законності необхідно розглядати через призму підстав скасування судових рішень як незаконних.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України, рішення є незаконним у випадках порушення або неправильного застосування норм матеріального або процесуального права. При неправильному застосуванні норм матеріального права, що проявляється у формі застосування закону, який не поширюється на ці правовідносини, або у застосуванні закону, який підлягав застосуванню, рішення суду підлягає обов'язковому скасуванню в апеляційному порядку з ухваленням нового або зміною рішення (п. 4 ч.

1 ст. 309, ч. 2 ст. 309 ЦПК України). Порухення або неправильне застосування норм процесуального права не завжди тягне за собою скасування судових рішень в апеляційному порядку, а тільки в тих випадках, коли воно призвело до неправильного вирішення справи (ч. 3 ст. 309 ЦПК України). Зупинимося на аналізі саме цієї підстави.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Як зазначають В.М. Кравчук та О.І. Угриновська, чітких критеріїв розуміння скасування рішень суду з підстав порушення норм процесуального права ні судовою практикою, ні в юридичній літературі не вироблено [1, с. 772]. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ і суди апеляційної інстанції залишають без змін рішення, в яких містяться порушення норм процесуального права. Наявність такої практики пояснюється тим, що суди дають оцінку порушенням норм процесуального права окремо у кожному випадку у сукупності з іншими обставинами справи.

В теорії цивільного процесу більшість науковців поділяють підстави скасування судових рішень у разі порушення норм процесуального права на безумовні (тягнуть за собою скасування чи зміну судових рішень в будь-якому випадку) та умовні [2, с. 63 – 99; 3, с. 560 – 564; 4, с. 432 – 435].

Пунктом 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України передбачено лише три безумовні підстави скасування судових рішень: 1) розгляд і вирішення справи неповноважним судом; 2) участь в ухваленні рішення судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, що викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; 3) ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглядав справу (порушення вимог ст.ст. 18, 20, 21, 24, 25 та 209 ЦПК України). Відповідно до ч. 2 ст. 303 ЦПК України, апеляційні суди не обмежені доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено наявність вищеперерахованих порушень.

Ситуація розгляду і вирішення справи неповноважним судом можлива, наприклад, при розгляді справи суддею, який перебуває у відпустці, на лікарняному, або строк повноважень якого закінчився. Так, апеляційний суду Херсонської області, розглядаючи скаргу на рішення Скадовського районного суду Херсонської області від 28 грудня 2010 року, звернув увагу на те, що з матеріалів справи вбачається, що головуючий по справі суддя був звільнений постановою Верховної Ради України № 2762-УІ від 02 грудня 2010 року, тобто рішення від 28 грудня 2010 року ухвалено неповноважним судом, що, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України, є підставою для його скасування і ухвалення нового рішення [5]. Зустріти подібні випадки у судовій практиці досить складно, вони є рідкісними з огляду на те, що чітко виписані у процесуальному законі як підстави безумовного скасування судових рішень.

Щодо третьої, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України підстави: «ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглядав справу», необхідно зауважити, що, відповідно до чинного ЦПК України, судові рішення викладаються у формі ухвал, рішень і постанов (ч. 1 ст. 208 ЦПК України), повноваженням ухвалення постанов наділений тільки Верховний Суд України (ч. 4 ст. 208 ЦПК України). Зважаючи на те, що в редакції ЦПК України, яка існувала до змін від 07.07.2010 р. [6] була передбачена така підстава скасування рішення суду, як «ухвалення або підписання рішення не тим суддею, який розглядав справу» (п. 2 ч. 1 ст. 311 ЦПК України), во-

чевидь при внесенні змін до ч. 4 п. 1 ст. 309 ЦПК України було використано теоретичне поняття «постанови суду першої інстанції», під якими розуміються рішення та ухвали суду першої інстанції, або малося на увазі «рішення суду» у широкому (ч. 1 ст. 208 ЦПК України) чи вузькому розумінні (п. 2 ч. 1 ст. 208 ЦПК України). В будь-якому разі, викладення п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України потребує уточнення, оскільки застосування вказаної підстави викликає питання.

Перелік порушень норм цивільного процесуального права, які є безумовними підставами скасування судових рішень в ЦПК України, достатньо часто змінювався. Так, при прийнятті ЦПК України у 2004 році в ст. 311 ЦПК України нарахувалося п'ять підстав обов'язкового скасування судових рішень: 1) справу розглянуто неповноважним суддею або складом суду; 2) рішення ухвалено чи підписано не тим суддею, який розглядав справу; 3) справу розглянуто за відсутності будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, належним чином не повідомлених про час і місце судового засідання; 4) суд вирішив питання про права і обов'язки сторін, які не брали участь у справі; 5) суд розглянув не всі вимоги, і цей недолік не міг бути усунений ухваленням додаткового рішення судом першої інстанції. У зв'язку зі змінами, внесеними до законодавства від 15.12.2006 р., вказаний перелік був доповнений шостою підставою: «справу розглянуто з порушенням правил виключної підсудності» [7].

Для порівняння, в ЦПК Російської Федерації передбачено сім підстав безумовного скасування судових рішень: 1) розгляд справи судом в незаконному складі; 2) розгляд справи за відсутності кого-небудь з осіб, що беруть участь у справі, належним чином не повідомлених про час і місце судового засідання; 3) порушення правил про мову судового розгляду; 4) ухвалення судом рішення про права і обов'язки сторін, які не брали участь у справі; 5) рішення суду не підписано суддею чи ким-небудь з суддів, або рішення суду підписано не тим суддею чи не тими суддями, які входили до складу суду, який розглядав справу; 6) відсутність у справі протоколу судового засідання; 7) порушення правил про таємницю наради суддів при ухваленні рішення (ч. 4 ст. 330 ЦПК РФ).

Як вже було зазначено, згідно ч. 4 ст. 330 ЦПК РФ, рішення суду підлягає безумовному скасуванню у випадку порушення правил таємниці нарадчої кімнати. Пленум Верховного Суду України висловив свою позицію з цього питання ще у 2009 році у Постанові № 14 «Про судові рішення у цивільній справі», вказавши, що таке порушення «може бути підставою для скасування рішення суду тільки в тому випадку, якщо воно призвело до неправильного вирішення справи, зокрема в разі доведення факту спілкування судді поза межами нарадчої кімнати з учасником процесу чи іншими особами з приводу справи, що розглядається» (п. 16) [8]. Таке положення є цілком правильним і логічним як з правової точки зору, так і з практичної. Відомо, що проекти рішень судді найчастіше готують до початку судового засідання, не рідко й за допомогою помічників, не в нарадчій кімнаті; мотивувальна частина рішення досить часто готується вже після його ухвалення і проголошення вступної та резолютивної частин, і знову ж таки, не в нарадчій кімнаті, що є нормальною практикою. Тому, на нашу думку, факт порушення таємниці нарадчої кімнати (ст.ст. 195, 196 ЦПК України) має бути не тільки реально доведеним та проявлятися через спілкування з учасниками процесу чи іншими заінтересованими особами, а й мати своїм наслідком

неправильність вирішення справи. Тільки в такому випадку вказане порушення буде підставою скасування рішення суду як незаконного.

Дискусійним є викреслення з ЦПК України такої підстави, як розгляд справи за відсутності будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, належним чином не повідомлених про час і місце судового засідання. Зважаючи на те, що, відповідно до сучасного цивільного процесуального законодавства України, апеляційні суди вже не направляють справи до суду першої інстанції для повторного розгляду (як це було до змін 07.07.2010 р. [6]), а самі переглядають справу, практика пішла таким шляхом, що при наявності такого порушення, як розгляд справи за відсутності будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, належним чином не повідомлених про час і місце судового засідання, справа повторно переглядається судом апеляційної інстанції з обов'язковим залученням осіб, які в суді першої інстанції повинні були брати участь у справі, але належним чином не були повідомлені про час і місце судового засідання. У разі, якщо апеляційний суд прийде до висновку, що саме вказане порушення вплинуло на правильність ухваленого рішення, таке рішення буде скасовано.

Згідно чинного ЦПК України, всі інші випадки порушення норм процесуального права (окрім передбачених п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України) не тягнуть за собою обов'язкового скасування судових рішень в апеляційній інстанції. В теорії цивільного процесуального права більшість вчених називають такі порушення норм процесуального права умовними підставами скасування судових рішень [2, с. 94 – 99; 3, с. 560 – 564; 4, с. 432 – 435].

Одне й те ж саме порушення норм процесуального права може вплинути або не вплинути на законність рішення суду та спричинити різні процесуальні наслідки в залежності від обставин справи. Дати повний перелік норм, недотримання яких може стати підставою скасування судового рішення, практично неможливо. На практиці рішення судів нерідко скасовуються у зв'язку з порушенням вимог щодо допустимості засобів доказування (ст. 59 ЦПК України), необґрунтованою відмовою суду в задоволенні клопотання осіб, які беруть участь у справі, у дослідженні доказів (ст. 60 ЦПК України), порушення вимог щодо змісту рішення суду (ст. 215 ЦПК України) та ін. В літературі зустрічається думка про істотність таких порушень, як відсутність вказівки у рішенні про те, на яких доказах ґрунтуються висновки суду, відсутність мотивів прийняття рішення, відсутність висновку про задоволення однієї частини позову і про відмову в другій його частині [1, с. 772]. Правильне застосування правових норм залежить від правильності встановлення фактичних обставин справи, а рішення суду не може бути водночас необґрунтованим і законним, тому необґрунтованість рішення тягне за собою і його незаконність.

Так, наприклад, Апеляційним судом Полтавської області було скасовано рішення Зіньківського районного суду Полтавської області та ухвалено нове у зв'язку з невірним рішенням питання про наявність фактичних даних, які мають значення для вирішення справи, та доказів на їх підтвердження (порушення вимоги п. 2 ч. 1 ст. 214 ЦПК України). Як наслідок, суд першої інстанції розглянув справу та ухвалив рішення з порушенням строків позовної давності [9]. В апеляційному порядку було скасовано рішення Хорольського районного суду Полтавської області та ухвалено нове рішення у зв'язку з відсутністю в мотивувальній частині рішення суду першої інстанції

викладення фактичних обставин справи, аналізу правовідносин між сторонами та посилання на норми матеріального права, якими керувався суд при вирішенні спору, тобто зміст рішення не відповідав вимогам п. 2 ч. 1 ст. 215 ЦПК України [10].

На думку М.Г. Авдюкова, перелік безумовних підстав скасування судових рішень негативно виражає найбільш істотні вимоги процесуальної форми [11, с. 55]. Але не слід ототожнювати поняття безумовних підстав з істотними процесуальними порушеннями, а умовні – з неістотними. Як слушно зазначає Л.Ф. Лєсницька, процесуальні порушення, що характеризуються як безумовні підстави, завжди є істотними, але саме поняття істотності процесуальних порушень значно ширше і не вичерпується одними лише безумовними підставами. Умовні підстави також можуть бути істотними і спричиняти скасування судових рішень в тих випадках, коли суд апеляційної інстанції, виходячи з конкретних обставин справи, прийде до висновку, що саме ці процесуальні порушення вплинули на висновок суду по справі [2, с. 64 – 65]. Тобто істотність порушення проявляється в причинно-наслідковому зв'язку саме цього конкретного порушення норми ЦПК України чи їх сукупності з прийняттям неправильного рішення.

Разом з тим, М.І. Ткачов пропонує класифікувати порушення норм процесуального права, що є умовними підставами скасування рішень суду, та розділити їх на такі загальні групи: 1) порушення норм, які регулюють порядок збирання доказів; 2) порядок проведення процесуальних дій; 3) оформлення процесуальних документів і т.д. [12, с. 133]. На нашу думку, подібна класифікація має право на існування, але не є необхідною як для теорії, так і для практики, в кожному конкретному випадку процесуальні наслідки порушення норми чи певної сукупності норм процесуального права залежать від обставин справи.

Деякі вчені, зокрема С.К. Загайнова, І.Р. Медведєв та В.В. Ярков при класифікації порушень норм процесуального права як підстав скасування судових рішень використовують критерій значимості й розподіляють вказані підстави не на загальноприйняті дві, а на три групи:

- 1) порушення, що створюють привід для безумовного скасування рішень, незалежно від правильності вирішення справи по суті;
- 2) суттєві порушення, що призвели чи могли призвести до неправильного вирішення справи;
- 3) формальні порушення, які не є приводом для скасування оскаржуваних рішень, що є по суті правильними [13, с. 522; 14, с. 416 – 417; 15 с. 26 – 134].

Така класифікація є більш правильною, зважаючи на те, що в судовій практиці України деякі порушення вимог ЦПК України також визнаються формальними, зокрема Постановою Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24.10.2008 року «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» (п.18) передбачено перелік так званих недоліків, які не призводять до порушення основних принципів цивільного процесуального судочинства та охоронюваних законом прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі, та не впливають на суть ухваленого рішення: сплата судового збору, здійснена після відкриття провадження у справі; відсутність підпису в позовній заяві, якщо позивач брав участь у судовому засіданні й підтримував позовні вимоги; відсутність підпису секретаря судового засідання в

журналі судового засідання; залишення без розгляду заяви про відвід, якщо підстави для відводу були відсутні (порушення вимог ч.ч. 3, 5 ст. 119, ч. 3 ст. 198 та ст. 168 ЦПК України). Таким же недоліком може бути визнано відсутність технічного запису при безспірності доказів, якими обґрунтовано рішення [16]. Всі вищеперераховані «недоліки» (як це зазначено в Постанові) хоча і порушують норми процесуального права, але не впливають на суть ухваленого рішення та на його законність. У таких випадках порушення не є підставою для скасування судового рішення.

**Висновки.** Можемо констатувати, що порушення норм процесуального права в більшості випадків є підставою для скасування рішення суду як незаконного тоді, коли таке порушення призвело до неправильного вирішення справи. Будь-яка класифікація підстав скасування судових рішень як незаконних у зв'язку з порушенням норм процесуального права, по суті, носить умовний характер, оскільки при розгляді кожної апеляційної скарги істотність порушення оцінюється, виходячи з критерію спричинення саме цим порушенням впливу на правильність рішення по суті. Та разом з тим розробка питань, пов'язаних з підставами скасування рішень, класифікація цих підстав, мають практичне значення, адже саме вони відіграють роль індикатора правосудності, встановлюють перелік критеріїв, під кутом зору яких необхідно перевіряти дотримання вимоги законності судових рішень.

#### Список літератури:

1. Кравчук В.М., Угриновська О.І. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – К. : Істина, 2006. – 944 с.
2. Лесницкая Л.Ф. Основания к отмене обжалованных судебных решений / Л.Ф. Лесницкая. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1962. – 134 с.
3. Тертышников В.И. Основы гражданского судопроизводства Украины / В.И. Тертышников. – Харьков, 2006. – 256 с.
4. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т.В. Сахнова. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 696 с.
5. Архів Скадовського районного суду Херсонської області – Справа №22ц – 1911/11 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15505712>).
6. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453 від 07.07.2010 р. // Офіційний вісник України від 30.07.2010 — 2010 р., / № 55/1 /, стор. 7, стаття 1900, код акту 52172/2010.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» № 483-16 від 15.12.2006 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 9, ст. 77.
8. Постанова Пленуму Верховного суду України № 14 від 18.12.2009 р. Про судові рішення у цивільній справі // Вісник Верховного суду України від 01.2010. – 2010. – № 1. – С. 4.
9. Архів Зінківського районного суду Полтавської області. – Справа № 22-ц/1690/4546/2012.
10. Архів Хорольського районного суду Полтавської області. – Справа № 22-ц/1690/3147/2012.
11. Авдюков М.Г. Принцип законности в гражданском судопроизводстве / М.Г. Авдюков. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1970. – 203 с.
12. Ткачев Н.И. Законность и обоснованность судебных постановлений в гражданском процессе: дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Ткачев Николай Иванович. – Саратов, 1984. – 204 с.
13. Гражданский процесс: учебник / [отв. ред. В.В. Ярков. – 8-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 768 с.
14. Гражданский процесс. Учебник / [Под ред. проф. В.В. Ярков]. М. : Бек., 1999.
15. Применение Гражданского процессуального кодекса РФ (сборник И.Р. Медведева). Том I: Обжалование и пересмотр судебных постановлений в практике Верховного Суда РФ: сборник / сост. И.Р. Медведев. – М.: Волтерс Клувер, 2009. 400 с.

16. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 24.10.2008 р. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку // Вісник Верховного суду України – 2008 р., № 11.

**Колотилова І. А. Нарушение норм процессуального права как основание для отмены решения суда / И. А. Колотилова** // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 2-1. – Ч. 1. – С. 266-273.

В статье исследуются основания отмены судебных решений в апелляционном порядке на основании нарушения норм процессуального права. Проводится анализ нарушений норм процессуального права и их классификация. Рассматриваются проблемные вопросы влияния нарушений норм процессуального закона на законность судебных решений в гражданском процессе Украины, причины отмены и оставления в силе судебных решений при наличии нарушений норм процессуального права.

**Ключевые слова:** безусловные основания отмены судебных решений; условные основания отмены судебных решений; формальные нарушения процессуальных норм.

#### **VIOLATIONS OF PROCEDURAL LAW AS THE GROUNDS QUASHING OF THE JUDGMENT**

*Kolotilova I. O.*

*Kiev National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine*

The article investigates claims of legality of judgments in civil procedure of Ukraine through the prism of such grounds abolition of judicial decisions as violations of procedural law. We analyzed of violations of norms of procedural law and their classification on absolute grounds abolition of judicial decisions, conditional grounds abolition of judicial decisions and formal violation of procedural norms that are not the reason for the abolition of judicial decisions on the theoretical and practical levels. We considered the issues under quantity absolute grounds abolition of judicial decisions on appeal in paragraph 4 of Part 1 of Art. 309 PPM Ukraine and the real possibility of actual use these absolute grounds abolition of judicial decisions. The article highlighted and justified the presence of the practice in which one and the same procedural violations can affect or not affect the legality of the judgment and cause different procedural consequences depending on the circumstances of the case.

In conclusion, it is noted that the violations norms of procedural law in most cases, is grounds for annulment judgments of the court as illegal if it led to the wrong decision of the case. Any classification grounds canceling judgments as illegal in connection violation of procedural law, in fact, is conditional. Since the consideration of each appeal, materiality violation estimated on the basis of criteria is causing this disorder effects on the correctness of the decision on the merits or not. But at the same time, development issues related to the grounds of the abolition, the classification of these reasons are of practical importance, because they act as an indicator of pravosudnosti, establish a list of criteria from the perspective of compliance which is necessary to check the legality of judicial decisions.

**Key words:** absolute grounds for reversal of judgments; conditional grounds for reversal of judgments; formal procedural violations.

#### **Spisok literaturi:**

1. Kravchuk V.M., Ugrinovska O.I. Naukovo-praktichnyi komentar do Tsivilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy. – K. Istina, 2006. – 944 s.

2. Lesnitskaya L.F. Osnovaniya k otmene obzhalovannyih sudebnyih resheniy. – M.: Gos. izd-vo yurid. lit., 1962. – 134 s.

3. Tertyishnikov V.I. Osnovy grazhdanskogo sudoproizvodstva Ukrainy. – Harkov, 2006. – 256 s.

4. Kurs grazhdanskogo protsessa: teoreticheskie nachala i osnovnyie instituty / T.V. Sahnova. – M.: Volters Kluver, 2008. – 696 s.

5. Arhiv Skadovskogo rayonnogo sudu Hersonskoyi oblasti – Sprava №22ts - 1911/11 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15505712>).

6. Zakon Ukrainy «Pro sudoustriy i status suddiv» № 2453 vid 07.07.2010 r. // Ofitsiyniy visnik Ukrainy vid 30.07.2010 — 2010 r., / № 55/1 /, stor. 7, statiya 1900, kod aktu 52172/2010.

7. Zakon Ukrainy «Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrainy schodo viznachennya pidsudnosti sprav z pitan privatizatsiyi ta z korporativnih sporiv» № 483-16 vid 15.12.2006 r. // Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrainy (VVR), 2007, № 9, st.77.

8. Postanova Plenumu Verhovnogo sudu Ukrainy № 14 vid 18.12.2009 r. Pro sudove rishennya u tsivilniy spravi // Visnik Verhovnogo sudu Ukrainy vid 01.2010 – 2010 r., № 1, stor. 4.

9. Arhiv Zinkivskogo rayonnogo sudu Poltavskoyi oblasti. – Sprava № 22-ts/1690/4546/2012.
10. Arhiv Horolskogo rayonnogo sudu Poltavskoyi oblasti. – Sprava № 22-ts/1690/3147/2012.
11. Avdyukov M.G. Printsip zakonnosti v grazhdanskom sudoproizvodstve. – M.: Izd-vo Moskovskogo un-ta, 1970. – 203 s.
12. Tkachev N.I. Zakonnost i obosnovannost sudebnyih postanovleniy v grazhdanskom protsesse: Dis. ... kand. yurid. nauk. – Saratov, 1984. – 204 s.
13. Grazhdanskiy protsess: uchebnik / otv. red. V.V. Yarkov. – 8-e izd., pererab. i dop. – M. : Infotropik Media, 2012. – 768 s.
14. Grazhdanskiy protsess. Uchebnik / Pod red. prof. V.V. Yarkov. M.: Bek., 1999.
15. Primenenie Grazhdanskogo protsessualnogo kodeksa RF (sbornik I.R. Medvedeva). Tom I : Obzhalovanie i peresmotr sudebnyih postanovleniy v praktike Verhovnogo Suda RF : sbornik / sost. I.R. Medvedev. – M. : Volters Kluver, 2009. 400 s.
16. Postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrayini № 12 vid 24.10.2008 r. Pro sudovu praktiku rozglyadu tsivilnih sprav v apelyatsynomu poryadku // Visnik Verhovnogo sudu Ukrayini – 2008 r., № 11.